

Strašna doživetja francoskega častnika v oblegani španski prestolnici:

Madrid pod škornjem Ljudske fronte

Madrid, oktobra 1936.

Ali bodo tisti, ki jih večina španskega ljudstva v tisti četrtini Španije, ki še ječi pod rdečim nasiljem, obupno kliče na pomoč, prišli in očistili še zadnje kote položaka od moskovskega barbarsva? To vprašanje muči ne samo neodrešene Špance, marveč muči pol Evrope, ki čaka, kako bo na poziv socialnega prevrata odgovorila Španija.

Vsa znamenja kažejo, da tistim, ki čakajo Francovih armad v osredju in na obalah Iberskega polotoka, ne bo treba več dolgo čakati.

Tako je prepričan tudi človek, ki je zadnje čase živel nekaj tednov v Barceloni, Valenciji, Madridu in Carthageni, v širih središčih anarhokomunistične Španije, ki jo polagoma stiskajo klesče Francovih armad. To je prepričanje človeka, ki je bil priča porušenja Iruña, ki je gledal, kako so v Fontarabiji krizali menihi; človeka, ki Španijo zadnjih mesecev pozna na lastne oči in le poroča o svojih bolj ali manj strahotnih doživetjih kot častnikar, to je kot nepristranski opazovalec.

Ko bodo ljudje brali te vrste, pisane v Madridu sredi oblegovanega ognja, bo obkolitev španske prestolnice napredovala že tako daleč, da bo general Franco lahko določil uro in pogoje za padec predzadnje neutrujene trdnjave marksističnega odpora. Zadnja postojanka je potem še Barcelona.

Bilbao in Malaga sta zdaj v oktobru samo še izolirana otoka. Njuna vojaška pomembnost je ničeva. Kar se tiče Albaceta in vzhodnih pokrajin s Carthageno, Alicantom in Valencijo, ki jih blokira nacionalistični brodovje, je jasno, da se bodo ti kraji udali takoj po zavzetju Madrida.

Madrid danes

Človeku, ki je te razburjene dneve in tedne živel v Madridu, se najprej razodene resnica, da

neoboroženega, preplašenega, izstradanega madridskega ljudstva.

Ljudska fronta zmaguje danes samo še nad tem ljudstvom.

V Madridu razsaja griža, v Carthageni tifus, v Valenciji tifusna mrzlica.

Sicer pa kaže Madrid eno sliko: beg, dezertacije z okopov, tatvina, umori, ropi, posilstva, smrtna obsodbe, arelacije v množicah, ki so preženo naraščajočo bojazen pred nacionalističnimi četami. Skratka, sproščeni komunizem v vseh anarhističnih oblikah s svojimi apokaliptičnimi spremljevalci: lakoto, boleznijo, krutostjo in smrtjo.

To je bilanca dela Ljudske fronte, ki o vsem ravna natanko po navodilih Marksa in Bakunina. To je potrebno povedati, preden začne človek slikati, kako se vede Madrid med obleganjem.

Volkovi žro ovce

Če človek živi v Madridu zdaj, potem mu pade v oči najprej obupno prizadevanje vlade, da bi prikrila svoje poraze na vseh koncih, kjer divjajo boji, in da bi svoje poraze spremenila v zmage. Konec koncev se danes tudi v Madridu vse izve kljub temu, da je posest radijskega aparata smrtno nevarna zadeva.

Madrid je — pozno sicer — izvedel zadnje čase celo, da je Franco zavzel Toledo in rešil Alcazar. Prav tako je prestolnica izvedela za strahoviti nauk, ki ga je pri San Martinu de Valdiglesias dobil 11. in 13. bataljon rdeče milice, katero so vodili tuji častniki.

Teden dni dolgo je vladna La Gaceta oznanjala, da so rdeči zavzeli Huesco in Oviedo. Poročala je, da so miličniki rešili Bilbao nacionalističnega obroča, da se je komaj zavzel San Sebastian uprl, da so se vzdignili proti Francu legionarji v Tetuanu, da ima general Queipo de Llano raka v zadnjem stadiju in da je Franco pobegnil neznanomkam pred lastnimi vojaki, ki so se uprli njegovemu nasilju in oklicali sovjetje. Sploh — poka obupno na vseh koncih nacionalističnega tabora.

Madrid je verjel tem vestem, ker drugih pač ni imel. Nekoj je pač treba verjeti.

Toda medtem je francoski boljševiški list »Humanité«, glasilo francoskih komunistov, objavil vest, da je madridsko vojno ministrstvo sklenilo, da iz ostankov obeh bataljonov uničene milice sestavi novega.

Vest je v Madridu učinkovala kakor bomba. Vlada je sicer bratskemu francoskemu glasilu prepovedala za štirinajst dni dovoz v Španijo — toda vest je svoje dosegla. Madrid se je iz komunističnih virov prepričal, kakšne so zmage rdečih na vseh bojiščih.

29. septembra pa nas je na ulice priključilo hrumeje letalskih motorjev. Bili smo polni vesti o zmagah in o begu Francovih čet. Mislili smo, da se vladne eskadrole vračajo z zmagovitega bombarderskega poleta.

Toda na jasnem nebu nad Madridom smo to jutro zagledali skupino letal zlate in rdeče barve. Ves Madrid je bil na nogah kljub strahotnim vestem, ki so jih o vojskovanju nacionalistov širila ministrstva. Francova letala!

Aluminijasti ptiči so se spustili nizko nad Puerta del Sol, kjer žani v srcu orjaško pročelje notranjega ministrstva. Neovirano in nemoteno so zasuli ves veliki trg in pol Madrida z desetstotimi letakov, ki so prinašali vesti in resnico.

Ves Madrid je kljub nevarnosti drvel na Puerta del Sol. Civilisti in miličniki so se pohlepno vrgli na letake, na časnike, na poročila z bojišč, ki niso nosila pečata madridskega notranjega ministrstva. Vsi brez razlike so jih na ulici prebirali na glas, jih razlagali in razglabljali.

Novicel Konec koncev novice, ki niso nosile štamplike Radio Madrid in Radio Barcelona. Drugo jutro so Francovi srebrni ptiči bili spet nad Madridom.

Toda ponoči so nešteti protifašistovski odbori imeli časa, da so premislili, kako bi Madrid obvarovali pred resnico iz zraza. Ukrenili so vse potrebno.

Ura je devet. Sirene za zračno obrambo začno tujiti. Hkratu z njihovim glasom so že vse ceste polne. Pa ne navadnih ljudi, marveč »Od-

delkov za notranje nadzorstvo«. To je krvava madridska anarhokomunistična policija.

Ti oddelki drve peš in na avtomobilih po mestu. Razlijejo se po ulicah, po dvoriščih, po hišah.

Kip srca Jezusovega, izpostavljen zasmehu anarhistov.

Prepovedano je pobirati letake, ki jih sejejo letala. Kdor samo s krenjo pokaže voljo do česa takega, je na mestu sin smrti.

Nočem na tem mestu govoriti o ničemer drugem, kakor o tem, kar sem videl sam na lastne oči.

Plača de Colon. Vidim, kako na stornicah Hotel de las Monedas pobijejo z bajonetmi, kakor vola nekoga, ki je držal v roki letak. Brez opozonila, brez vprašanja. Njegovo krvaveče truplo drhti na hotelskih stopnicah — nihče ne ve, ali je tujec, ki prebiva v hotelu, ali domačin.

Ta prizor se odigra dvajset korakov od mene. Preden se zavem, že čutim na ledjih cev mišične puške. Ne utegnem se niti ozreti — v hipnem smrtnem strahu dvignem roke navzgor in se pod pažnjo puške pomikam proti prostoru, kjer me bodo preiskali.

V drugem drevoredu nekdanjih Kraljevskih vrlov prav ta trenutek, ko ženo mene, pobijajo s kopiti na tla staro, napol slepo ženo, ki drži letak tik pred očmi. Za sive lase jo potegnijo na tla in jo v imenu republike Larga Caballera in Manuela Azana, rdečega milijonarja, kaznujejo s smrtjo, ker je hotela vedeti resnico...

Volkovi se žro med seboj

Toda šele sredi oktobra, v noči od neke nedelje na ponedeljek, je vlada domela, da njena zmagovita vojna poročila ne zadostujejo več, da bi zakrila Madridu, kako resen in težak je položaj.

To noč se je vrnil s fronte pri Siguenzi 3. bataljon ljudske milice, ki ga je organizirala socialistična C. G. T. Bataljon se je na fronti boril tri tedne, ne da bi mu kdo prišel na pomoč ali da bi mu bil skrbni oče republike Larga Caballera dal poslati eno samo skorjo kruha.

»Odkod pa veste, na kaj zadene vaš sveder?« je vprašal Tigrovec.

Amerikanec je vrgel kratek pogled na svojo uro, ki jo je nosil na zapestju in dejal:

»V dobri minuti vam bom to pokazal.«

Nenadno je šinil iz globočine v jami dolg, ozek, zelenorumen valj, od katerega je olje kar teklo. Valj je švignil do vrha jeklene stola. Amerikanec je potegnil vzvod navzdol in stroj je obstal. Radovedno smo iztegovali vratove ter občudovali krasni sveder, ki je visel s stolpa in se nalahno pozibaval.

»In zdaj,« je rekel vrtni mojster, »pazite!«

Izpustil je sveder v jamo in dal okret-nemu Indijancu znamenje. V neverjetno kratkem času je mali možak odsekal sveder z jeklene žice in ga nadomestil z neko podobno pripravo, ki se je svetila kakor srebro.

Spet je mojster okrenil stroj in tista priprava je visela v višini naših glav ter se nalahno pozibavala.

»To je oddušek, ventil,« je pripomnil Amerikanec.

Na dno valja je pritrdil nekaj nastavek, ki je imel obliko ribjega repa in je vse skupaj potisnil v votlino.

»Brž, ko ta priprava doseže tla v globini kakih 1200 m, se konica pritiska ob bat in oljnatu blato brizgne v notranjost valja. Kakor vidite, je bat dolg 25 čevljev in precej širok. Kadar tu gori popustim, da pritisk odneha, pade pokrivalo spet navzdol in blato ostane v valju. Izborna, kajne.«

To je bilo zares izborno. Radovedno smo gledali, kako se železna vrv odvijala z bobna, ko je vsa stvar spet izginila v rovu.

V tem bataljonu, ki ga je postavila na noge brezprimerna zgovornost Larga Caballera, ni bilo niti enega komuniste od P. O. U. M., ne anarhista od F. A. I. Ti trdijo, da je njihova fronta v zaledju, kjer pomirajo ekvivalenco z dinamitom, benzinom in lunočnimi ekvivalencami. Vozijo se v ukradenih luksuznih limuzinah, napolnjenih z našmunkanimi miličnicami in z dekletji, ki so jih ugrabili po madridskih rodbinah. Te jim krajšajo čas, prve prošlovajino, iz proletarske stanovske zavesle, druge zato, ker se morajo udajati rdečim junakom v senci revolverja.

Bataljon C. G. T. si je tudi želel življenja v zaledju; bombe Francovih letalcev niso zdaleč tako prične, kakor mehke roke madridskih posiljevalnih plemiških hčera.

In miličniki lepega dne sredi oktobra razorožijo svoje poveljnike ter usrele svojega političnega komisarja, nekakega Perrero. Potem pridre na kamionih v prestolnico, divjajo po cestah in parkih in očrtno razglašajo svoj namen, da hočejo nesli prošnjo do samega milijonarskega predsednika republike Azana.

Seveda se zadeva konča tako, kakor se v rdeči obljubljeni deželi mora končati. Civilna garda in paradna anarhistična milica, ki se bojuje povečini le z ženskami, ki se ne dajo posiljevati, pridvi z oklopnimi avtomobili in s strojnimi.

Kratek boj, mrtvi, divji beg. A bežati je strganim uniformirancem z bojišč težko. Polove jih, kar jih ne pobijejo. Koliko jih pade, Madrid ne izve, za to skrbi ljudska vlada.

Edino, kar je mogoče povedati o tem demonstrativnem pohodu s fronte v Madrid je, da vse, ki so jih polovili, proglasijo za izdajalce, jih zapro v zasmrjene hleve mestne klavnice in jih ob zori postrele tam, kjer so v dobrih časih kdali vole za zrezke madridskim hotelom. Po odločnih korih teče gosta človeška kri.

Tako plačuje republika rdečih milijonarskih tatov svoje vojake...

Ves špas ni zahteval več kakor tri ali štiri ure časa. (Dolje.)

Radio

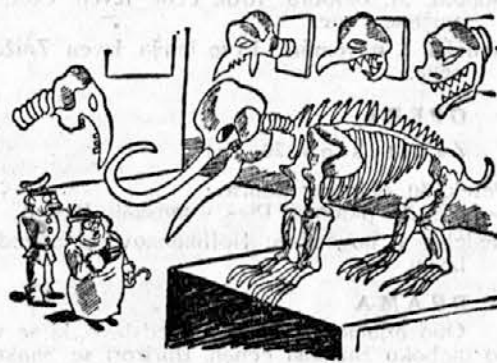
Programi Radio Ljubljana

Podroben program ljubljanske in vseh evropskih postaj dobite v najboljšem in najcenejšem ilustriranem tedniku »Radio Ljubljana«, ki stane mesečno samo 10 Din.

Petek, 30. oktobra. 11.00 Solška ura: Zrna do zrna — kamen do kamna palača (Zvočna igra) — 12.00 Ura slovenske glasbe (plošče) — 12.45 Vreme, poročila — 13.00 Čas, spored, obvestila — 13.15 Vesel opoldanski spored (Radijski orkester) — 14.00 Vreme, poročila — 15.00 Zora in družba (gile, Slava, Lipoglavček) — 15.20 Plošče: Schumann: Otroški prizori — 15.40 Socialna revolucija in evropska kultura (prof. Elbin Boje) — 16.00 Čas, vreme, poročila, spored, obvestila — 16.30 Nac. ura (iz Zagreb) — 16.50 Zanimivosti — 17.00 I. ura variacij, na klavirju igra ga. Marta Osterc-Valjalova, uvodno besedo govori g. Srečko Koporec — 17.00 Iz daljnega Orienta (Radijski orkester) — 17.20 Čas, vreme, poročila, spored — 17.30 Angloske plošče, — Podrobnejši spored v »Radio Ljubljana«.

Drugi programi

Petek, 30. oktobra. Belgrad I.: 20.00 Narodne pesmi — 20.30 Igra — 21.00 Mandoline — 22.00 Beethovenova VII. simfonija — Belgrad II.: 20.00 Jugoslov. ritmiški sport — Zagreb: 20.00 Klavir — 20.30 Moški kvartet — 21.00 Harfa — 21.30 Slegerja — 22.20 Jazz — 22.45 19.25 Koncert dunajskih filharmonikov — 21.05 Zabavni koncert — 21.30 Italijanske narodne — 22.25 Kvartet — Trst-Milan: 17.15 Simfonični koncert — 20.40 Kamorna glasba — 22.00 Orkestralni koncert — 22.30 Plesna glasba — Bari-Rim: 20.40 Orkestralni koncert — 22.00 Orgle — 22.30 Plesna glasba — Praga: 20.15 Operni odlomki —

Previdna gospa: »Toda, ali je že prav gotovo, da niso več živi?«

89

Zeleni pekel

V začetku se nam je vse, kar smo videli v smrdečem, s hruščem napolnjenem lesenem prostoru, zdelo neumno in nesmiselno. Zaradi tega so se nam v možganih kopičile neštete posameznosti brez zveze, ki jih nismo nikakor mogli spraviti v urejeno in smiselno podobo.

Na neki deski v kotu je stal umazan vrč za čaj. Vrč je imel odbito cevko. Na kozasti lestvi se je opotekal možak v nepremočljivih hlačah. Možak je bil dosti več kakor umazan. Vlekel je za nekaj držaj, ki je bil pritrjen na debelo žičnato vrv. En konec te vrvi je izginjal v tleh, drugi konec pa se je navijal na vreteno, ki je bilo pritrjeno visoko gori pod vrhom tega trioglatega jeklenega stolpa. Kadar je udaril bat v stroju, je stroj potegnil železno vrv, ki je bila trda, kakor kovinska palica, 15 cm višje. Kadar je udaril bat nazaj, je mož tako spretno okrenil svoj držaj, da se je vrv zasukala za pol obrata.

To je trajalo kar naprej in zmeraj, kadar je vrv padla navzdol, je mož pri stroju z nape-tim obrazom prisluškoval, kako zveni udarec vrvi.

Zdaj pa zdaj je planil resen, mrko zroč domačin s tal in se pogreznil v jarek, ki je bil opažen z deskami, prepojenimi z oljem.

Za nas je bilo vse to docela zagonetno in nerazumljivo.

Potem pa je Amerikanec dvignil roko, ne da bi prej kaj povedal ali rekel. Kar na lepem je stroj zastakol, obstal in se ni več gnil. Skoraj ravno tedaj, ko je obstal prvi stroj, pa je začel teči drugi. Vrv se je zdaj za-

čela navijati na orjaški boben, ki je bil pritrjen na drugem stroju.

Naš molčeči prijatelj je splezal z lestve na tla in se postavil pred nas.

»Danes popoldne nam je šlo vse narobe, česar smo se prijeti,« je vzkliknil in kazal zadovoljen obraz. »Zadeli smo na plast trdega kamna, ki je bil tak, da je konica svedra kar naprej spodsavala na njem. Olje je udarilo po rovu navzgor zelo visoko. Najbrž da ste ga srečali, ko ste prihajali sem gori, saj ga je bilo toliko, da se je moralo nekam razliti. Tako gotovo, kakor sem jaz naturaliziran Amerikanec, tako gotovo se bo ta zadeva ponovila še enkrat, preden nastopi tema, vam pravim.«

Medtem smo začeli razumovati te preproste dogodke, katerih priča smo bili in smo bili pripravljeni na tehnične podrobnosti tega postopka.

»Jaz sem vrtni mojster,« je povedal Amerikanec in prislonil odbito cevko vrča za čaj k svojim ustom. Tu se še voda naolji, če je ne pokrijete. Jaz sem odgovoren za to, da se cela veriga jeklenih cevi pogreza navpično v tla, dokler ne zadene na petrolej. Bog mi bodi milostljiv, če ne bi teh cevi držal pravokotno. Vprašujete, kako to storim? Čisto preprosto. Stojim tamle na tisti lestvi, držim v roki tisti preklemani mali držaj in premišlujem, kaj dela moj sveder, kilometer globlje pod mano. To je približno tam, od koder ste se v danes zjutraj začeli vzpenjati na goro.

Iz njegovih oči je sijalo navdušenje, ki je lastno vsakemu pravemu rokodelcu. Nasmehnil se je in pristavil: »Da, v mojem poklicu potrebuje človek domišljijo.«